

New York : W.W. Norton & Company, 2011. – 241 p.

5. Abel I. & Vony J. State desertion and convertibility. – Dublin : Routledge, 2008. – 270 p.

References

1. Zinchenko V. V. Social'no–ekonomichna instytualizacija ta regionalizm v perspektivah rozvytku derzhavy // Problemy rozvytku social'no–ekonomichnyh system: pidpryjemnyctvo, globalizacija, ekonomichne zrostannja. Materialy pershoj' regional'noi' mizhvuzivs'koi' naukovo–praktychnoi' konferencii'. – Kyj'v–Dubno, 2011. – Vyp. I. – 278 s.

2. Zinchenko V. V. Social'no–politicheskaja i jekonomicheskaja transformacija sovremennyh tranzitivnyh obshhestv Evropy // Problemy sovremennoj jekonomiki. Evrazijskij mezhdunarodnyj nauchno–analiticheskij zhurnal. – Sankt–Peterburg, 2009. – № 4. – S. 299–304.

3. Zinchenko V. V. Transformacija social'no–ekonomichnogo sektoru v krajinah Central'noi' i Shidnoi' Jevropy v umovah ekonomiko–politychnoi' modernizacii' ta jevrointegracii' // Ekonomichnyj chasopys XXI. – 2009. – № 3–4. – S. 18–22.

4. Gilbert N. The Enabling State: Modern Welfare Capitalism. – New York : W. W. Norton & Company, 2011. – 241 p.

5. Abel I. & Vony J. State desertion and convertibility. – Dublin : Routledge, 2008. – 270 p.

Bak M., Ph.D., the applicant, National Pedagogical University M. P. Drahomanova (Ukraine, Kiev), panyolga@ukr.net

Need of modernization and innovative development – a challenge of a new era

Today is extremely important for society is the policy choice of his transformational development. Therefore, Ukraine can take lessons from the countries of Central and Eastern Europe, with their inherent innovative models of modernization development. In particular, special attention should be creating innovative models in the state institutions of democratic development. Such progress is possible if the country creates conditions for the development of the legal, social and physical infrastructure of the market economy. Given this, the need for modernization and innovation development of Ukraine is considered as one of the challenges of modernity.

Keywords: modernization, transformation, democratic development, innovative development.

Бак М., кандидат педагогических наук, соискатель, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), panyolga@ukr.net

Потреба модернізації та інноваційного розвитку – виклик нової епохи

Сегодня чрезвычайно важным для общества является выбор политики его трансформационного развития. Поэтому Украине может пригодиться опыт стран Центральной и Восточной Европы с присущими им моделями инновационного модернизационного развития. В частности, особое внимание заслуживают инновационные модели создания в государстве институтов демократического развития. Такой прогресс возможен, если в стране создаются условия для развития правовой, социальной и материальной инфраструктуры рыночной экономики. Учитывая это, потребность модернизации и инновационного развития Украины рассматривается как один из вызовов современности.

Ключевые слова: модернизация, трансформация, демократическое развитие, инновационное развитие.

* * *

УДК 327.39(4)

Король Н. М.

кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії культури філософського факультету, Львівський національний університет ім. Івана Франка (Україна, Львів), solomadey@gmail.com

ПАНЕВРОПЕЙЗМ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОСТУПУ В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Соціальний контекст трактування прогресу як всесвітньо–історичного процесу сходження людських суспільств до вершин цивілізованого стану дозволяє розглядати поступ як одну з головних вартостей європейської цивілізації. Історичний розвиток Європи як цивілізаційного утворення засвідчує безперервне тяжіння до політичної та культурної гегемонії даного континенту. Теоретичне осмислення та наукове обґрунтування даний феномен отримав у XX столітті – в рамках концепції паневропейзму. Осмислюючи роль та місце паневропейзму в науковому дискурсі та в соціополітичному контексті, застосовуючи інтердисциплінарний підхід, виокремлюються такі аспекти, як історичний

вимір європейського експансіонізму, теоретико–концептуальний формат паневропейзму, як доктрини, остаточно сформованої в XX столітті. Вплив теоретичних конструктів соціополітичного та в деякій мірі культурологічного характеру на формування суспільних та політичних засад функціонування Європейського Союзу.

Ключові слова: паневропейзм, європоцентризм, поступ, цивілізація, європейська ідентичність, Європа, Центральна Європа.

Суперечливість поняття “поступу” зумовлює множинність його тлумачень – як в семантичному, так і в операціональному аспекті. В гуманітарному дискурсі поступ (та синонімічне йому поняття “прогрес”) тлумачиться як напрям розвитку від вищого до нижчого, поступовий рух уперед, до кращого. Соціальний контекст трактування прогресу як всесвітньо–історичного процесу сходження людських суспільств до вершин цивілізованого стану, заснованого на вищих науково–технічних, політико–правових, морально–етичних досягненнях дозволяє розглядати поступ як одну з головних вартостей європейської цивілізації.

Слід зазначити, що поняття Європи – багатозначне та суперечливе. Воно містить велику культурну спадщину та масштабне історичне минуле. Як вважає сучасний український дослідник Т. Радь, саме “...новітньої доби із звичного топонімічного найменування воно переросло у складний культурно–цивілізаційний феномен. Сформована в процесі цього європейська людина стала творцем типу мислення, що вперше сформував ідею світової історії” [7].

Унікальність Європи полягає в її динамічному, еволюційному, прогресивному та мінливому характері. Попри те, що з історичної точки зору європейська цивілізація була далеко не першою, саме шлях розвитку Європи об’єктивно підміняє собою або подекуди становить факт розуміння світової історії. Постійне прагнення до прогресу – самотутня ознака європейської культури. Європейський, а згодом світовий дух став втіленням європейського універсалізму, що поширив свій вплив далеко на Захід і наражався на постійний спротив на Сході.

Історичний розвиток Європи як цивілізаційного утворення засвідчує безперервне тяжіння до політичної та культурної гегемонії даного континенту. Так званий “панконтиненталізм” (в європейському варіанті – паневропейзм) отримав теоретичне осмислення та наукове обґрунтування в XX столітті.

Спектр наукової та науково–популярної літератури, в якій осмислюється та по–різному інтерпретується феномен європейської цивілізації надзвичайно масштабний – від фундаментальних праць історичного плану, як–от Нормана Дейвіса “Європа. Історія” чи Орлової Т. В. “Історія сучасного світу. XV–XXI ст.” [5] до наукових публікацій, в яких аналізується феномен Європи з культурологічних позицій – зокрема, стаття Т. Радя “Феномен Європи в контексті західного розуміння історії: цивілізаційний вимір” [7]. Практично відсутні у вітчизняному науковому дискурсі системні праці, в котрих би осмислювався феномен паневропейзму і як теоретичної доктрини, і як чинника еволюційного розвитку європейського континенту. При висвітленні ролі і місця Центральної Європи в контексті розвитку європейської цивілізації в працях Мілана Кундери [3], Чеслава Мілоша [4] та відомої української дослідниці Олі Гнатюк [1] концепт паневропейзму не отримує достатнього розгляду – загалом найбільш інтерпретованим феноменом

на даний час продовжує залишатись ідентичність – саме європейська.

Осмишуючи роль та місце паневропеїзму в науковому дискурсі та в соціополітичному контексті, варто виокремити декілька взаємопов'язаних аспектів даного феномену. Перш за все це історичний вимір європейського експансіонізму, причому ключова проблема – розмежування понять європоцентризму та паневропеїзму, а принаймні встановлення спільних та відмінних характеристик. Окремо розглянемо теоретико-концептуальний формат паневропеїзму, як доктрини, остаточно сформованої в XX столітті. Вагомим моментом є вплив теоретичних конструктів соціополітичного та в деякій мірі культурологічного характеру на формування суспільних та політичних засад функціонування Європейського Союзу. Третім і найбільш контроверсійним аспектом розгортання ідей паневропеїзму в об'єктивній географічній реальності є проблема інтерпретації поняття “Європа” як континентального поняття, розуміння ролі і місця окремих частин континенту в реалізації розвитку та поступу європейської цивілізації – мова йтиме про Центральну Європу як теоретичний концепт та як чинник трансформації європейської політики та культури.

Розгляд феномену європоцентризму в світовій історії та в науковому дискурсі доцільно розпочати з уточнення самого змісту поняття “цивілізація”. Слід зазначити, що остаточно в філософській думці воно утверджується у XVII ст. в рамках бінарної опозиції “цивілізація – варварство”. Саме дане поняття виступило онтологічною основою експансії європейської цивілізації та практики розподілу світу без врахування інтересів інших неєвропейських культур. В сучасних інтерпретаціях поняття цивілізації зазнало чергових змін – остаточно задекларовано відхід від географічної складової та перехід від формули “землі і крові” до принципу “мови і культури”. На сучасному етапі межі одиниць структурування цивілізацій проходять по ареолу поширення мов і певному способу життя, включно із сукупністю культурних характеристик та феноменів.

Що ж до проблеми європоцентризму – окрім того, що в науці так і не виробилось єдине трактування даного феномену, навіть сам термін застосовується достатньо рідко. Більшість дослідників, в тому числі й автор наукової розвідки, присвяченої феномену європоцентризму, О. Сич, застосовують таку дефініцію: “...культурно-філософська установка, згідно з якою культурно-історичний розвиток Європи розглядається як зразок, своєрідний еталон “нормального”, “правильного” розвитку, а культурно-цивілізаційна специфіка інших регіонів світу – як вияв їхньої “відсталості”, “недорозвиненості”, яку рано чи пізно (за допомогою тієї ж Європи) вдасться подолати” [8].

Історичний розвиток європейської цивілізації засвідчує її особливу життєздатність – завдяки своїм суспільно-політичним, економічним, технологічним, військовим, інтелектуальним перевагам стала лідером у царині суспільного прогресу й довгий час визначала магістральні напрями та форми світового розвитку. Європейська цивілізація встановила модель розвитку для решти світу, що спричинило його європеїзацію. Саме тому історичний шлях розвитку європейського цивілізаційного типу можна трактувати одночасно і як етапи

формування європоцентричних тенденцій у світовій історії.

Аналізуючи чинники та причини формування особливостей європейської цивілізації, українська дослідниця Т. Орлова стверджує, що ключовою детермінантою є інтенсивна технологія. “Цивілізація, що базується на такій технології, має діяльніший і навіть радикальний характер, на відміну від тих цивілізацій, які тяжіють до пристосування і гармонійного співіснування з природою і важливою характеристикою яких є традиційність. Європейська цивілізація найбільше цінувала і цінує інновації” [5, с. 114].

Сутнісні характеристики європейського цивілізаційного типу пов'язані з етапами історичного розвитку Європи. Так, саме античність стала суспільно-світоглядним підґрунтям типологічних характеристик – а саме полісний тип функціонування, антропоцентризм, який стане однією з ключових цивілізаційних характеристик європейської спільноти, агонізм – оскільки з фактора змагальності народилась конкуренція як потужна рушійна сила розвитку в різних сферах людської діяльності. Державно-політичний досвід античності став фундаментом європейської цивілізації – саме звідси беруть начало феномени громадянського суспільства, парламентаризму та поділу влади, партійно-політичної системи та демократії. Грецька традиція передбачала діалогічність у сфері думки, стверджувала рівноправне існування різних концепцій і політичних поглядів. Діалогічність і поліфонічність стали невід'ємною рисою європейського розвитку.

За часів Ренесансу можна виявити формування таких характерних рис європейської цивілізації, як активна підприємницька діяльність (купецька, банківська, промислова, особливо із появою перших мануфактур), формування централізованих держав і націй, раціональне ставлення до світу плюс жадаба наживи і дух авантюризму.

Великий вплив на ментальні основи європейської цивілізації справила і релігія – вона визначила ті основні глибинні психологічні характеристики європейських етносів, які регулюють їхню поведінку, рефлексію і спосіб буття. Європейську цивілізацію відрізняє спрямованість до вироблення індивідуальної свідомості – а також зосередженість на проблемах індивідуальної відповідальності. Одна з гілок християнства – протестантизм – також долучився до формування засад європейської цивілізації. Саме протестантизм сформував новий етос праці із цілою низкою настанов, що прискорили становлення і розвиток капіталізму. Одним з ключових чинників, які зумовили специфіку розвитку європейської цивілізації, став раціоналізм. Починаючи з XVI століття, в Європі раціоналізується все: способи ведення господарства, соціальна і культурна сфери.

Отож історичне нашарування ключових характеристик європейської цивілізації зумовило перетворення Європи в центр економічного, політичного, соціального, інтелектуального та технологічного поступу людства. Саме цей феномен отримав в сучасному гуманітарному дискурсі назву європоцентризму. Аж до початку XX століття Європа визначала магістральні напрями, шляхи й засоби світового розвитку, поступово залучаючи на свою орбіту все нові регіони, країни та народи.

Апогей розвитку європоцентризму припадає на кінець XIX ст., проте вже Перша світова війна спричинила глибоку кризу та похитнула ідеологічні засади європоцентризму. Поширені в попередній період уявлення про європейську цивілізацію як найвище досягнення світової культури загалом, яка уособлює силу, багатство, інтелект, загальний прогрес усього людства, визначає шляхи його розвитку, були піддані серйозному сумніву і навіть тотальному запереченню. Саме тому на зміну європоцентризму приходять нові ідеологічні доктрина. В якій осмислюється місце і значення європейської цивілізації в світовому просторі, окреслюються перспективи її розвитку – паневропеїзм.

Першою спробою ідеологічного обґрунтування паневропеїзму була програмова праця Р.Н. Куденгове–Калергі “Паневропа” (1923) [2]. На думку теоретика паневропеїзму, єдиний порятунок континенту – політичне й господарське об’єднання всіх держав від Польщі до Португалії у державну спілку. Ідеологічною засадою масштабного континентального єднання повинна бути політична демократія. Конкретним здійсненням паневропеїзму мають бути “Злучені Європейські Держави”, як практичне розв’язання “європейського питання”.

Панконтинентальні змагання африканського, американського континентів є проявом політичного та національного пробудження й піднесення, отже їхньої молодості. Натомість в сучасній Європі ми є свідками чогось протилежного. Європа пережила свою політичну весну сто років тому. Сьогодні вона відчуває на собі тягар осені – своєрідний Шпенглерівський присмерк Європи, пов’язаний з її переходом в стадію цивілізації. Проте ключовим полюсом європейської цивілізації є її довершена націогенія. Куденгове–Калергі стверджує, що “...не народи Європи є спільними, але їхні політичні системи” [2]. Історичне завданням європейського континенту є пошук творчого синтезу між національним індивідуалізмом і континентальним інтегризмом.

Свого межового виразу ідея паневропеїзму набула в концепції Жана Тіріара – ідеолога руху “Молода Європа”. Викладені в праці “Імперія 400 мільйонів чоловік: Європа” [10] ідеї “об’єднаної, могутньої, комунітаристської Європи ... що протистоїть радянському і американському блокам”, стали основою ідеології національного європейського комунітаризму. Концепція держави централізованої і понаднаціональної, політичного, правового і духовного спадкоємця Римської імперії, яка б надавала всім мешканцям спільне європейське громадянство стала однією з ключових в доктрині паневропеїзму.

Пошук духовних коренів європейської цивілізації дозволяє стверджувати, що духовно–культурна ідентичність Європи є синкретичною спадщиною елементів античного світу та культурних досягнень латинських, кельтських, германських і слов’янських народів. Європейська ідентичність також виявляється у спільності цінностей, які беруть початок у християнстві, котре було культурною домінантою епохи Середньовіччя. Тому релігія, зокрема християнство часто є визначальною цивілізаційною рисою європейців. Ігноруючи аналіз християнських категорій, неможливо всебічно розглянути європейську ідентичність.

В науковому дискурсі XX ст. стосовно феномену “європейськості” почали переважати геополітичні концепції. В їхньому руслі особливу увагу привертає феномен регіоналізації європейського простору і пов’язана з ним проблема регіональних інваріантів цивілізаційної ідентифікації. Найбільш суперечливим моментом в наукових дослідженнях останнього часу є проблема цивілізаційної тотожності Східної Європи, де перехрещуються політично–культурні впливи різних цивілізацій – західноєвропейської, візантійської, православної. Множинність релігійних напрямків, котрі вплинули на формування народів Східної Європи – католицизму, православ’я, протестантизму, дає підставу констатувати наявність східноєвропейського варіанту європейської ідентичності з рядом особливих рис та проявів.

Актуальність проблеми європейської ідентичності та необхідність її дослідження зумовлені низкою чинників. Перш за все, після розвалу колишнього “соціалістичного табору” майже всі європейські країни висловили бажання приєднатися до європейської співдружності народів і продовжити рухатися до єдиної Європи. По–друге, об’єднаними процесами зустріли досить мляву підтримку населення старої Європи, і жодний проявів ентузіазму з приводу “європейського братерства” зафіксовано не було.

Паневропеїзм – це політична концепція, заснована на ідеї європейської інтеграції, та створення загальноєвропейських міждержавних об’єднань та органів. В історичному аспекті ідея єдиної Європи сягає своїми витокami ще в Середньовіччя. Спочатку ідея паневропеїзму мала релігійний характер, тобто інтеграція повинна була відбутися під крилом християнської (католицької церкви). Згодом на перший план вийшли ідеї політичних та військових союзів, інтеграції задля забезпечення політичних та економічних інтересів. Остаточної концептуалізації ідея паневропеїзму набуває в XX столітті, в фундаментальних працях Р. Куденгове–Калергі, А. Тріана, О. фон Габсбурга.

В основі паневропеїзму лежать чотири основні принципи:

1) Принцип свободи. Серцем будь–якої політики є індивідуалізм. Проте його ціллю було надихати і допомагати людям у досягненні більшої свободи та відповідальності. Лише таким чином можна досягнути прав людини та громадянина, а також право всіх людей на самовизначення. Держава та суспільство повинні надати громадянину повноправність та здатність чинити вибір. З цим нерозривно пов’язана реалізація права народів на самовизначення. Для захисту свободи потрібно створити сильну, неподільну Європу.

2) Християнство – це душа Європи, основа її культурного, духовного та соціального розвитку. Пан’європа дотримується християнського принципу гуманізму – людська гідність походить від Бога, і ніхто це право не може відняти у людини. Лише пам’ятаючи про християнське коріння, Європа може досягнути віри в себе і перемогти завдяки позиції мирної та моральної сили в світі. Пан’європа відкидає всі нігілістичні та антирелігійні тенденції як потенційну загрозу Європі. Християнське мислення та дії є єдиною альтернативою до людиноненависницьких ідеологій марксизму, споживацького матеріалізму, ісламського фундаменталізму

та інших віровчень. Майже два тисячоліття християнство визначало Європу. Тому якщо Європа не буде християнською, вона не буде Європою [9].

3) Соціальний принцип – передбачає зобов'язаність кожного політика дотримуватись принципів справедливості та поваги до людської гідності.

4) Принцип європейськості – пов'язаний з концепцією великої Європи, яка трактується як нація етнічних груп, держав і релігій, в якій право на батьківщину гарантоване всім європейцям. Європа – це величезний культурний союз. Грецька мудрість, римське право та християнська віра є її спільною спадщиною [6].

Практичну реалізацію теоретичні постулати паневропеїзму отримали в формах організації Європейського Союзу. Із входженням до Євросоюзу країн колишнього соціалістичного табору ідея паневропеїзму набула нових інтерпретацій – відповідно до регіональної специфіки. На противагу дихотомічному поділу в працях Мілана Кундери [3], Чеслава Мілоша [4] остаточно відбувається формування концепції Центральної Європи. В сфері польських політологічних та соціальних студій виникає концепція так званого “міжмор'я” – регіону між Балтикою та Адріатикою і Чорним морем, котрий представлений країнами Східної Європи, які для збереження власної самобутності повинні максимально інтегруватись.

Становлення Європейського Союзу – на засадах паневропеїзму – органічно передбачає формування європейської ідентичності в межах єдиного соціокультурного простору. Усвідомлення належності до європейської культури в гіпотетичному плані повинно стати преваляючим в ментальності населення Європи, синкретично поєднавшись з національною ідентичністю. На думку відомої польської дослідниці О. Гнатюк, “...чуття культурної спільноти може існувати над національними тожсамостями. Іноді оте чуття стає зверхнім щодо національної ідентичності. За приклад править чуття належності до спільної європейської культури” [1, с. 53]. В межах великих господарсько-політичних об'єднань – в тому числі й європейського – що обіймають споріднені або близькі між собою народи, людство може досягнути вищого щаблю свого розвитку, зберігаючи вільний свій національний поступ. Ключовий теоретичний постулат паневропеїзму – твердження, що ідеологічною засадою масштабного континентального єднання повинна бути політична демократія, став рушійним чинником прогресу європейської цивілізації.

Список використаних джерел

1. Гнатюк Оля. Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність / Оля Гнатюк. – К. : Критика, 2005. – 524 с.
2. Куденхове-Калергі Р. Пан-Європа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.paneuropa.ru/home.php?id=5&id2=0&id3=35&lang=>
3. Кундера Мілан. Трагедія Центральної Європи / Мілан Кундера / Пер. с англ. А. Пустогаров. – Нью-Йорк, 1984. – 15 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.proza.ru/2005/12/16-142>;
4. Мілош Чеслав. Родина Європа / Чеслав Мілош / пер. з польської Лідія Стефановська та Юрій Іздрик. – Львів : Літопис, 2007. – 390 с.
5. Орлова Т. В. Історія сучасного світу. XV–XXI ст. / Т. В. Орлова. – К. : Вікар, 2008. – 554 с.
6. Пан-Європейське движение [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eu-online.info/publ/1-1-0-3>
7. Радь Т. Феномен Європи в контексті західного розуміння історії: цивілізаційний вимір / Т. Радь. – [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <http://zgroup.com.ua/article.php?articleid=3761>

8. Сич О. Феномен євроцентризму: про причини та умови виникнення / О. Сич / Історична панорама – збірник наукових праць (частина 2) : збірник праць. – Чернівці, 2009. – 200 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-4767.html>

9. Троян В. С. Проблема європейської ідентичності в основних концепціях пан'європеїзму / В. С. Троян. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/slv/2011_11/st64.pdf

10. Thiriart Jean. Un Empire de quatre cents millions d'hommes, l'Europe / Jean Thiriart. – Paris : Avatar Editions, 2007.

References

1. Hnatiuk Olya. Proshchannia z imperieyu. Ukrainski dyskusiji pro identychnist / Olya Hnatiuk. – K. : Krytyka, 2005. – 524 s.
2. Kudenhove-Kalergi R. Pan-Europa / R. Kudenhove-Kalergi [Elektronnyj resurs]. – Rezym dostupu : <http://www.paneuropa.ru/home.php?id=5&id2=0&id3=35&lang=>
3. Kundera Milan. Tragedia Centralnoj Evropy / Per. s angl. A. Pustogarov. – New-York, 1984. – 15 s.
4. Milosh Cheslav. Rodynna Evropa / Per. z polskoj Lidia Stefanovska ta Jurij Izdryk. – Lviv : Litopys, 2007. – 390 s.
5. Orlova T. V. Istorija succasnoho switu XV–XXI st. – K. : Vikar, 2008. – 554 s.
6. Pan-Europejskoje dvizenie [Elektronnyj resurs]. – Rezym dostupu : <http://www.eu-online.info/publ/1-1-0-3>
7. Rad T. Fenomen Evropy v konteksti zahidnoho rozuminnia istorii: cywilozacijnyj wymir [Elektronnyj resurs]. – Rezym dostupu : <http://zgroup.com.ua/article.php?articleid=3761>
8. Sych O. Fenomen Europeocentryzmu: pro prychny ta umowy wynykennia Istorychna panorama : zbirnyk naukowih prac Chastyna 2. Zbirnyk prac. – Chernivci, 2009. – 200 s. [Elektronnyj resurs]. – Rezym dostupu : <http://politics.ellib.org.ua/pages-4767.html>
9. Trojan V. S. Problema Europejskoji identychnosti v osnovnyh koncepcijah paneuropejizmu [Elektronnyj resurs]. – Rezym dostupu : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/slv/2011_11/st64.pdf
10. Thiriart Jean. Un Empire de quatre cents millions d'hommes, l'Europe. – Paris : Avatar Editions, 2007.

Korol' N. M., Ph.D. in History, docent, the Department of theory and history of culture, Faculty of Philosophy at Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine, Lviv), solomadey@gmail.com

Panuropeism as an element of tread in the system of development of European civilization

The social context of interpreting of the progress as a worldwide historical process of the ascent of human societies on the top of civilized state established gives us a possibility to review this tread as one of the main values of European civilization. The Historical development of Europe as civilized formation testifies constant aspiration for political and cultural hegemony of given continent. Theoretical comprehension and scientific explication the given phenomenon received in the XX century – in the frame of conception of panuropeism. The methodological basis of the given work is a system-defined approach. Theoretical-conceptual format of panuropeism, as a doctrine, finally formed in the XX century will be examined separately. A significant moment is an influence of theoretical constructs of the socio-political and, to some extent, cultural character on the formation of social and political principles of the functioning of the European Nation.

Keywords: panuropeism, Eurocentrism, progress, civilization, European identity, Europe, Central Europe.

Король Н. М., кандидат исторических наук, доцент кафедры теории и истории культуры философского факультета, Львовский национальный университет им. Ивана Франко (Украина, Львов), solomadey@gmail.com

Паневропеизм как элемент прогресса в системе развития европейской цивилизации

Социальный контекст трактовки прогресса как всемирно-исторического процесса восхождения человеческих обществ к вершинам цивилизованного состояния позволяет рассматривать прогресс как одну из главных ценностей европейской цивилизации. Историческое развитие Европы как цивилизационного образования свидетельствует о непрерывном тяготении к политической и культурной гегемонии данного континента. Теоретическое осмысление и научное обоснование данного феномена получил в XX веке – в рамках концепции паневропеизма. Осмысливая роль и место паневропеизма в научном дискурсе и в социоконтексте, применяя интердисциплинарный подход, выделяются такие аспекты, как историческое измерение европейского экспансионизма, теоретико-концептуальный формат паневропеизма – как доктрины, окончательно сложившейся в XX веке. Влияние теоретических конструкций социополитического и в некоторой степени культурологического характера на формирование общественных и политических основ функционирования Европейского Союза.

Ключевые слова: паневропеизм, евроцентризм, прогресс, цивилизация, европейская идентичность, Европа, Центральная Европа.

* * *

УДК 141.319.8

Калуга В. Ф.
кандидат філософських наук, доцент, доцент
кафедри історії і політології, Національний університет
біоресурсів і природокористування України
(Україна), kalugavl@ukr.net

Доля як посередник поміж цілісною Людиною і її “ПРОЕКЦІЮ” НА БУТТЯ; РОЛЬ ЦИНІЗМУ І ЛИЦЕМІРСТВА В РЕАЛІЗАЦІЇ ДОЛІ

Спостережлива людина може легко виявити, що вона перебуває в перманентній ситуації невизначеності. Її не до снаги відкрити зміст власного існування. Вона не здатна передбачити наслідки власних дій. Від неї приховане все, що таїть в собі кожна наступна мить її існування. Водночас людина панічно боїться невідомого. Відтак, від невідомого вона відмежується цілісною системою вражень, скомпонованих в “картині” світу. Разом з тим, нездатність зробити свою активність дійсно свідомою, а отже і цілком змістовною заклопотана істота компенсує ідеєю долі. Тож доля виявляється дечим, що є посередником між цілком свідомою самою себе Людиною і її буденним існуванням. Дечим, що визначає особливості існування і діяльності з огляду на суто індивідуальне покликання кожної людини без винятку. Причому ефективність слідування власній долі тяжіє до нуля в разі, якщо особа сповідує принцип лицемірства. І навпаки, кожен, хто дотримується устоїв кінчиків та діє як відповідний цинік, той щонайменше претендує на утвердження себе як дійсно автономної і самодостатньої істоти, що прямує власним шляхом.

Ключові слова: доля, зміст існування, невідоме, лицемірство, цинізм.

Коли мова заходить про зміст людського буття або екзистенцію, є певні принципові моменти, які навряд чи можливо обминути. По–перше, занурена в будні людина панічно боїться невідомого. По–друге, вона завжди має справу з цілісною картиною світу, зведеною на сукупності вражень та переконань. По–третє, будучи нездатною помислити щось абсолютно відмінне від безмежного чи обмеженого, людина автоматично встановлює всьому початок або визначається з його ймовірним джерелом. Відповідно, доля як своєрідне поняття, покликанням якого є відобразити специфіку приватного буття окремо взятого суб’єкта, інтегрує в собі всі можливі варіації на тему причинності, змісту та особливостей існування і активності суб’єкта. Тому чи не кожен дослідник в сфері філософської антропології так чи інакше торкався проблеми людської долі, або ж ставлячи питання ребром на зразок трьох знаменитих кантівських питань, або ж вбачаючи в долі місток поміж індивідуальним і колективним буттям чи то в радикальному ключі, як до такого висновку дійшли кожен зі свого боку, наприклад, К. Маркс та Ж.–П. Сатр, чи то в ключі холізму, на кшталт переконань пізнього М. Гайдегера.

Зрештою, як би там було, але практично всі мислителі тяжіють до того, що за долею фіксують провідну функцію: абсолютно невідоме, а отже і жахливе для буденної людини майбутнє як чисту потенцію буття/небуття трансформувати в передбачуване і певним чином кероване, якщо й не самою людиною, то чимось іншим існування. І це попри те, що чисті практики, тобто ті, хто певним чином зумів доторкнутися до реальності, раз по раз наголошують на беззмістовності страху перед невідомим “адже кожен здатний набути те, чого прагне, отримати те, в чому має потребу” [7, с. 102]. А тому майбутнє не таїть в собі абсолютно нічого з того, щоб б могло виявитися для індивіда цілком чимось невідомим, незрозумілим, безмежно жахливим абощо. Та

й взагалі давня українська народна мудрість з цього приводу говорить, що ніколи ще так не було, аби так було, щоб якось та не було. До того ж, з позиції чистої практики або, зважаючи на те, що, окрім іншого, покликанням людини на землі є її становлення, нарощування духовного, точніше енергетичного потенціалу, їй ліпше не триматися за власні прогнози і передбачення як блосі за кожуха. Адже, “коли відсутня бодай якась визначеність, ми весь час алертні [в стані перманентного тонусу або бадьорості], ми постійно готові до стрибка. Значно цікавіше не знати, за який кушем ховається кролик, аніж вести себе так, ніби тобі все давним–давно відомо” [5, с. 12]. Щоправда подібною цікавістю радше добровільно, аніж несвідомо нехтує лівова частка людства, віддаючи перевагу тому, що прийнято ідентифікувати як спокій, стабільність та передбачуваність, а насправді – звичному стилю життя з його перманентними негараздами і клопотами та суєтою, смертельно боячись кардинальних змін в своєму існуванні, тобто виходу за межі екзистенційної зони комфорту в простір невідомого.

Разом з тим, аби хоча б якось угамувати страх перед невідомим, заклопотана істота привчилася продукувати за допомогою уяви і утримувати в своїй свідомості ймовірну картину власного майбутнього, найчастіше ідентифікуючи її з долею. Відтак в дев’яносто дев’яти зі ста випадків доля сприймається буденною людиною як дещо, що визначає суть та специфіку її існування, її особисті якості та властивості, а також особливості зв’язків і відносин, в яких вона постійно перебуває. Відповідно суть долі або її змістовне наповнення виявляються досить розмитими, коли братися за справу їх конкретизації. На додачу за суттю долі, як вона відкривається заклопотаній істоті, криється не щось однозначне і цілісне, а певна комбінація з трьох умовно самостійних начал, котрі визначають специфіку існування людини. До таких начал належать, по–перше, раціонально–вольова сфера людини або сам індивід як наділена свідомістю і разом з тим свободою вибору та дії, принаймні міркування, істота; по–друге, умови та обставини, в просторі яких відбувається й існує індивід; по–третє, трансцендентні начала або ж, простіше кажучи, бог, духи абощо. До речі, що стосується обставин і умов, то вони можуть бути представленими як навколишнє середовище, соціальні і політичні інститути або ж в цілому як соціальний простір чи народ. До того ж, як свідчить практика, про потужність перманентного впливу соціального простору на, так би мовити, долю кожного без винятку індивіда як зумовленої соціумом істоти можна скласти більш–менш адекватне враження, досліджуючи проблему натовпу і мас. Зокрема, може виявитися, що “долею народу на набагато більшою мірою керують померлі покоління, ніж ті, що живуть: ми одночасно діти своїх батьків і своєї раси, тобто всього ряду предків. Не тільки відчуття, але ще фізіологія й спадковість визначають для нас вітчизну другою матір’ю. Той запас ідей і відчуттів, який приносять із народженням у світ усі індивідууми однієї і тієї ж раси, утворюють душу раси. Невидима в своїй сутності, ця душа видима в своїх проявах, так як у дійсності вона править усією еволюцією народу” [8, с. 82].

Насправді, згадані начала швидше за все не існують самі по собі як окремі структурні одиниці буття люди-